

2. Ulusal Çevreci Beşerî Bilimler Konferansı

Bildiri Özetleri Kitabı

25-26 Temmuz 2023

2023

Kapadokya Üniversitesi Yayınları: 74

ISBN: 978-605-4448-66-1

DOI: <https://doi.org/10.35250/kun/9786054448661>

URL: <https://hdl.handle.net/20.500.12695/2194>

© Ağustos 2023

2. Ulusal Çevreci Beşerî Bilimler Konferansı: Bildiri Özetleri Kitabı

© Copyright, 2023, KAPADOKYA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Sertifika No: 43348

Bu eser [Creative Commons “BY-NC-SA” \(Atf-GayriTicari-AynıLisanslaPaylaş\) Lisansı](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/) ile lisanslanmıştır.

Kapak Tasarım: Nazile Arda Çakır

Bu kitap, “2. Ulusal Çevreci Beşerî Bilimler Konferansı” organizasyonu kapsamında yayımlanmıştır. Bu kitapta yayımlanan tüm bildirilerin içeriklerinden yazarları sorumludur.

50420 Mustafapaşa, Ürgüp, Nevşehir
yayinevi@kapadokya.edu.tr
kapadokyayayinlari.kapadokya.edu.tr
0(384) 353 5009
www.kapadokya.edu.tr

2. Ulusal Çevreci Beşerî Bilimler Konferansı

Bildiri Özetleri Kitabı

25-26 Temmuz 2023

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Nuran Tezcan (Beşerî Bilimler Fakültesi Dekanı)

Prof. Dr. Serpil Oppermann (Çevreci Beşerî Bilimler Merkezi Müdürü)

Doç. Dr. Sinan Akıllı (İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, ÇBBM Yönetim Kurulu
Üyesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Aykanat (İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, ÇBBM Yönetim Kurulu
Üyesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ekin Gündüz Özdemirci (İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, ÇBBM
Yönetim Kurulu Üyesi)

Dr. Öğr. Üyesi Duygu Oylubaş Katfar (Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ÇBBM Yönetim
Kurulu Üyesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Fatih Parlak (İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü)

Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya Temircan (Psikoloji Bölümü)

Dr. Öğr. Üyesi Haldun Vural (İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü)

Arş. Gör. Nurten Bayraktar (İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, ÇBBM Araştırma Görevlisi)

Arş. Gör. Esra Ece Taşkın (Psikoloji Bölümü)

Danışma Kurulu

- Prof. Dr. Nurten Birlik** (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Serpil Oppermann (Kapadokya Üniversitesi)
Doç. Dr. Sinan Akıllı (Kapadokya Üniversitesi)
Doç. Dr. Şafak Oğuz (Kapadokya Üniversitesi)
Doç. Dr. Hakan Yılmaz (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Aykanat (Kapadokya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Sevda Ayva (İğdır Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Melis Çelik Ok (Kapadokya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi M. Sibel Dinçel (Kapadokya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Fatih Parlak (Kapadokya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gülşah Göçmen (Aksaray Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Gökkanlan (Kapadokya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ekin Gündüz Özdemirci (Kapadokya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Murat Gür (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Duygu Oylubaş Katfar (Kapadokya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Aygün Şen (Marmara Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Robabeh Taghizadehzonuz (Kapadokya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya Temircan (Kapadokya Üniversitesi)
Dr. Adem Balcı (Kapadokya Üniversitesi)
Dr. Dilek Bulut Sarıkaya (Kapadokya Üniversitesi)
Dr. Çağdaş Dedeoğlu (Yorkville Üniversitesi ve Toronto Üniversitesi)
Dr. Deniz Gündoğan İbrişim (Sabancı Üniversitesi)
Dr. Onur İnal (Viyana Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER

“Her Gün Yeni Bir Münâza’a”: Geç-Dönem Osmanlı Rumelisinde Ortak Arazilerin İdaresi....1	
<i>Arş. Gör. Zeynep Akan Yetişir, Bursa Uludağ Üniversitesi</i>	
Türkiye Çevreci Davranış Ölçeği: Ölçek Geliştirme Çalışması2	
<i>Arş. Gör. Ece Ceren Akkaya, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi; Öğr. Gör. Elif Darıcı, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi; Arş. Gör. Hale İpek Kayıklık, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi; Arş. Gör. Yağmur Rumeli, Orta Doğu Teknik Üniversitesi; Arş. Gör. Erkin Sarı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi; Arş. Gör. Merve Nur Şahin, Orta Doğu Teknik Üniversitesi; Dr. Öğr. Üyesi Gülden Sayılan, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi</i>	
Latîfi'nin <i>Evsâf-ı İstanbul</i> Adlı Eserine Çevreci Bakışlar3	
<i>Dr. Öğr. Üyesi Şeyma Benli, İstanbul Medeniyet Üniversitesi</i>	
Ekolojik Duyarlılığın ve Politik Gerçekliğin Sınırlarında Bir Roman: <i>Yazsonu</i>4	
<i>Merve Çopuroğlu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi</i>	
Sürdürülebilirlik İçin	
Posthümanizm.....5	
<i>Dr. Çağdaş Dedeoğlu, Yorkville Üniversitesi</i>	
İnsan-Hayvan İlişkisinin Tarihselleştirilmesi ve Kavramsallaştırılması Üzerine Bir Değerlendirme.....6	
<i>Dr. Öğr. Üyesi, Deniz Dölek Sever, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi</i>	
Antroposenden Yokyere Yolculuk: Deniz Gezgin'in <i>YerKuşAğı</i> Romanında Bir Var Olma Çabası Olarak (Yok)Oluş7	
<i>Öğr. Gör. Dr. Merve Günday, Orta Doğu Teknik Üniversitesi</i>	
Descartes'in Sancısı: Acının ve Aklın Sınırlarında8	
<i>Doç. Dr. Emre Koyuncu, Ankara Üniversitesi</i>	
Türkiye'de Felsefe Açısından Antroposen Çalışmaları9	
<i>Prof. Dr. Güncel Önkal, Maltepe Üniversitesi</i>	
Susuz Yazlar, Yazsız Sular: Türk Sanatında İklim Krizi10	
<i>Doç. Dr. Zümre Gizem Yılmaz, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi</i>	

Çocuk Edebiyatında Geçiş Mekanları ve İnsan-Hayvan Karşıtlığı	11
<i>Öğr. Gör. Dr. Yasemin Yılmaz Yüksek, İstanbul Teknik Üniversitesi</i>	

“Her Gün Yeni Bir Münâza’a”: Geç-Dönem Osmanlı Rumelisinde Ortak Arazilerin İdaresi

Arş. Gör. Zeynep Akan Yetişir, Bursa Uludağ Üniversitesi

Ortak araziler Osmanlıların, doğal kaynaklarını, mevcut fizikî, teknolojik ve ekonomik koşullara uygun düşecek bir tarzda yönetme problemine karşı geliştirdiği bir çözüm biçimi olarak yüzyıllar boyunca varlığını korumuştur. Ana kökleri İslâm hukukuna uzanmakla birlikte İslâmiyet öncesi Türk toprak sisteminin ve göçebe geleneğin izlerini de taşımaktadır. Güçlü bir idarî ve hukukî mekanizma ile murakabe olunan ortak araziler mîrî toprak sisteminin mütemmim bir cüzü olarak işlev görmüştür. Klasik dönemde temel şeklini alan idare ve kullanım pratikleri imparatorluğun son dönemlerine kadar çok az değişikliğe uğramıştır. Ancak on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren girilen idarî ve hukukî müdahaleler ortak arazilerin idare ve kullanım şekillerini dönüştürmeye başlamıştır. Söz konusu düzenlemeler ortak arazi anlaşmazlıklarının çözümünde de yeni bir dönemi beraberinde getirmiştir. Bu çalışma geç-on dokuzuncu ve erken-yirminci yüzyıllarda Rumeli vilâyetlerinde yaşanan ortak arazi anlaşmazlıklarını (müşterek mera, yaylak-kışlak ve orman anlaşmazlıkları) konu edinmektedir. Çalışma ilgili anlaşmazlıklar üzerinden ortak arazilerin nasıl yönetildiği ve kullanıldığı sorularını aydınlatmaya çalışacaktır. Çalışmanın mekânsal ölçeği hususî olarak seçilmiştir. Bu seçimin nedeni ilgili coğrafyanın ortak arazi ihtilafları açısından sorunlu, dolayısıyla söz konusu dönemde özel hukukî düzenlemelere tabi tutulan bir bölge olarak öne çıkmasıdır. Çalışmanın zamansal ölçeği ise ağırlıklı olarak Rumeli Ahkâm Defterlerinin son on bir serisi doğrultusunda belirlenmiştir. Bahsi geçen seri 1837 ilâ 1897 tarihleri arasında gönderilen hükümlerden oluşmaktadır. Bununla birlikte ilgili defterlerden çıkarılan veriler Başkanlık Osmanlı Arşivi'nin çeşitli fonlarında bulunan ve kimi zaman daha geç tarihlere uzanan arşiv belgeleri ile desteklenmiştir. Elde edilen bulgular ortak arazi ihtilaflarının kanlı olaylardan dinî ve etnik çekişmelere ya da uluslararası krizlere kadar tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir. Yine bulgular belirli bir topluluğa tahsis edilmiş olan ortak arazilerin umuma ait ortak arazilere göre daha fazla ihtilaf ürettiğini ortaya koymaktadır. Son olarak bu dönemde yapılan düzenlemeler taşra meclisleri ve nizâmiye mahkemeleri arasında yetki karmaşası yaşandığına işaret etmektedir.

Türkiye Çevreci Davranış Ölçeği: Ölçek Geliştirme Çalışması

Arş. Gör. Ece Ceren Akkaya, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi;
Öğr. Gör. Elif Darıcı, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi;
Arş. Gör. Hale İpek Kayıklık, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi;
Arş. Gör. Yağmur Rumeli, Orta Doğu Teknik Üniversitesi;
Arş. Gör. Erkin Sarı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi;
Arş. Gör. Merve Nur Şahin, Orta Doğu Teknik Üniversitesi;
Dr. Öğr. Üyesi Gülden Sayılan, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bu araştırmanın amacı Türkiye kültürüne duyarlı bir çevreci davranış ölçeği geliştirmektir. Bu doğrultuda iki çalışma gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin faktör yapısının belirlenmesini amaçlayan ilk çalışmada ($N_{toplam} = 454$, $N_{kadın} = 343$, $N_{erkek} = 107$, $N_{diğer} = 42$, $Ort_{yaş} = 21.59$, $SS_{yaş} = 2.24$) Varimax eksen döndürmesi ile bir dizi temel bileşenler analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda varyansın %58.68'ini açıklayan toplam 18 maddelik dört faktör ($\alpha = .88$) elde edilmiştir. Toplam varyansın %33.11'ini *çevre bilinci* (5 madde; $\alpha = .80$), %10.49'ünü *atık azaltma* (5 madde; $\alpha = .74$), %7.93'ünü *kolektif eylem* (2 madde; $\alpha = .82$) ve %7.15'ini *tüketim tercihleri* (6 madde; $\alpha = .80$) açıklamaktadır. Uyum geçerliliği için Çevre Tutum Ölçeği (Akkuş, 2020) ve Yeni Çevresel Paradigma Ölçeği (Dunlap ve Van Liere, 1978; Bektaş ve Şirin, 2018) kullanılmış ve her ikisiyle de pozitif bir ilişki saptanmıştır; sırasıyla $r = .33$, ve $r = .17$, $p < .001$. İlk çalışmada elde edilen faktör yapısının sınanması için gerçekleştirilen ikinci çalışmada 293 ($N_{kadın} = 260$, $N_{erkek} = 33$, $Ort_{yaş} = 22.32$, $SS_{yaş} = 3.84$) Yapı geçerliliğinin test edilmesi amacıyla gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizinde dört faktörlü yapının veriye yeterli düzeyde uyum gösterdiği [$\chi^2(128, N = 293) = 268$, $p < .01$, $\chi^2/df \cong 2.08$, RMSEA = .06, SRMR = .07, AIC = 13144, CFI = .93] ve uyum göstergelerinin alternatif model olarak test edilen tek faktörlü yapıya [$\chi^2(135, N = 293) = 830$, $p < .01$, $\chi^2/df \cong 6.14$, RMSEA = .01, SRMR = .09, AIC = 13691 CFI = .65, GFI = .59] kıyasla daha iyi olduğu görülmüştür $\Delta\chi^2(7, N = 293) = 80.29$, $p < .001$. Uyum geçerliliğinin sınanması amacıyla gerçekleştirilen korelasyon analizinde ölçeğin çevresel kaygı ($r = .41$, $p < .01$) ve çevresel adalet inancı ($r = .23$, $p < .001$) ile beklendiği üzere pozitif yönlü ilişkilere sahip olduğu görülmüştür. Bu analizler ölçeğin Türkiye kültürü için güvenilir ve geçerli olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: çevreci davranış, ölçek geliştirme, iklim değişikliği

Latîfi'nin *Evsâf-ı İstanbul* Adlı Eserine Çevreci Bakışlar

Dr. Öğr. Üyesi Şeyma Benli, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

1491-1582 yılları yaşayan bir şair ve münşi olan Kastamonulu Latîfi, erken yaşlarda İstanbul'a gelip kâtip olur. Bir müddet çalıştıktan sonra imparatorluğun farklı yerlerinde görevlendirilir. Olgunluk çağında tekrar İstanbul'a döner. Bu arada, 1524 yılında baştan sona İstanbul'u konu edinen *Evsâf-ı İstanbul* adlı mensur bir eser kaleme alır. Bu eseri, İstanbul'u görmeyen insanların görmüş kadar olabilmesi için yazdığını ve daha önce böyle bir eserin yazılmadığını belirtir. O dönemde okur-yazar Osmanlıların İstanbul'a dair bildikleri pek çok şeyi; kuruluşunu, öne çıkan şahsiyetlerini, farklı bölgelerinin ve halkının özelliklerini sanatlı bir üslupla, yine dönemin yaşam pratikleriyle birlikte aktarır. Bu yönüyle Osmanlı edebiyatında İstanbul hakkında yazılmış geniş kapsamlı ilk müstakil eserdir. Ne var ki bugüne kadar ihmal edilmiş, bir neşir ve bazı değiniler haricinde tek başına bir çalışmaya konu olmamış, dolayısıyla içerdiği bilgiler yeteri kadar dolaşıma girememiştir. Bu tebliğde söz konusu eksiklik bir yönüyle de olsa giderilmeye çalışılacaktır. *Evsâf-ı İstanbul* çevreci bir bakışla okunacak ve XVI. yüzyılın başlarında bir imparatorluk başkentinin doğa ve çevresine dair sunduğu veriler derlenecektir. Bu veriler dönemin İstanbul'unun havası ve suyu, yetişen meyve ve bitkileri, hayvan habitatu, insan nüfusunun çokluğu ve buna bağlı olarak ortaya çıkan doğal ve çevresel sorunlar başlıkları altında incelenecektir. Elde edilen bulgular hem Latîfi'nin çağdaşı olan şairlerin İstanbul hakkında söyledikleriyle hem de günümüzün İstanbul'u ile karşılaştırılarak aradaki benzerlik ve farklılıklara değinilecektir. Son olarak çevre tarihi araştırmalarında edebî metinlerin de rehberlik edebileceğine dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı edebiyatı, çevre tarihi, modernite öncesi çevresel sorunlar, XVI. Yüzyıl İstanbul'u, İstanbul'da tarım, İstanbul'da hayvan habitatu

Ekolojik Duyarlılığın ve Politik Gerçekliğin Sınırlarında Bir Roman: *Yazsonu*

Merve opuroğlu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Bu alışma Adalet Ağaoğlu'nun 12 Mart sonrası toplumdaki yalnızlaşmayı incelediği *Yazsonu* romanına odaklanmaktadır. *Yazsonu*, kutuplaşmanın yoğun olduğu politik iklimde romanın başkişisi olan kadının tatilini geçirmek için gittiği kasabadaki gündelik deneyimlerini konu edinir. Bu esnada bireyi doğa ile etkileşim halinde ve ekolojik çevrenin dinamiklerinden etkilenmeye açık bir varlık olarak konumlandırarak insan ve diğer canlı varlıklar arasındaki hiyerarşiyi yapı bozumuna uğratır. Çalışmada bu eserin seçilmesinin nedeni metnin, insanı doğaya hükmeden ve ekolojik evre üzerinde tahrip edici etkisi bulunan bir fail olarak temsil etmekten ziyade; tüm varlıklarla eşit etki gücüne sahip bir özne olarak temsil etmesidir. Bu çalışmanın amacı şimdiye dek bir 12 Mart romanı olarak ele alınmış *Yazsonu* romanında kendisini gösteren ekolojik ve politik keşişimsellikleri ortaya çıkarmaktır. *Yazsonu* romanının ekolojik duyarlılık ve politik gerçeklik ekseninde incelenmesiyle doğal çevrenin toplumsal gerçekliklerle bağlantısı kurulur ve var olan edebi eleştiri literatürüne katkı sağlanır. Çalışmada *Yazsonu* romanındaki doğa ve insan etkileşimini toplumsal hiyerarşilerden bağımsız olarak incelemeyi sağlamak amacıyla eko eleştiri yöntemi kullanılmıştır. Bu sayede, insan merkezcilikten uzaklaşılarak doğanın döngülerinin kendiliğindenliği ve kapsamakta olduğu özneler üzerindeki etkileri incelenmiş olacaktır. Çalışma kapsamında *Yazsonu* romanının insan ve doğa etkileşimini aktardığı tespit edilmiştir. *Yazsonu* insanı doğadan bağımsız değil ekolojik çevrenin içinde temsil etmekte, doğanın kendi döngüleri aracılığıyla insan merkezci müdahalelere karşı verdiği tepkilere odaklanmakta ve bireyin doğanın sahibi değil, sakini olduğunu kullandığı eşitlikçi dil aracılığıyla vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: eko eleştiri, Adalet Ağaoğlu, *Yazsonu*, ekolojik duyarlılık, 12 Mart

Sürdürülebilirlik İçin Posthümanizm

Dr. Çağdaş Dedeoğlu, Yorkville Üniversitesi

Bu çalışmanın amacı, posthümanizm ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiye odaklanarak disiplinler arası “posthüman sürdürülebilirlik” tartışmalarına katkıda bulunmaktır. Bunun için kriterlerimize uyan 45 akademik makaleyi kapsamlı bir incelemeye tabi tuttuk ve sonuçları VOSviewer bibliyometrik haritalama programı kullanarak analiz ettik. Ayrıca seçilen makaleleri beş tema kapsamında yorumladık: post-hümanizm, post-antroposentrizm, post-düalizm, post-Aydınlanma ve post-teknolojizm. Sonuçta, posthümanizmin ekolojik sorunlar konusunda ne gibi bakış açıları sunabileceğini ve alternatif sürdürülebilirlik uygulamalarını teşvik edebileceğini örnekleriyle gösterdik. Ayrıca, (post)beşeri bilimlerde çözüm bekleyen üç konuya işaret ettik: (1) onto-epistemolojik çoğulculuğa dayanan eleştirel humanist ve posthümanist çalışmalar arasında diyalogun geliştirilmesi, (2) alanın kavramsal açıklığa kavuşturulması ve (3) çok boyutlu ve çokzamanlı bir şekilde yerli dünya görüşleriyle anlamlı etkileşimin savunulması.

Anahtar kelimeler: Sürdürülebilirlik; Posthümanizm; Transhümanizm; Antroposentrizm; Teknoloji

İnsan-Hayvan İlişkisinin Tarihselleştirilmesi ve Kavramsallaştırılması Üzerine Bir Değerlendirme

Dr. Öğr. Üyesi, Deniz Dölek Sever, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

İnsan ile insan olmayan hayvan arasındaki ilişkiden bahsederken aslında farklı dönemlerde ve farklı hayvan türleriyle kurulan çoklu ilişki biçimlerinden bahsetmiş oluyoruz. Bu bildiri öncelikle insan-hayvan ilişkilerini doğru bir biçimde çözümleyebilmek için bu ilişkilerin tarihsel bağlamını dikkate almanın son derece önemli olduğunu öne sürmektedir. Diğer bir deyişle insan-hayvan ilişkisinin tarihselleştirilmesinin üzerinde durmaktadır. Hayvan tarihi araştırmaları, Avrupa ve Kuzey Amerika başta olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerinde tarih yazımı içerisinde sağlam bir yer edinmiş olmasına rağmen Türkiye'deki tarih yazımında henüz yeni gelişen bir alandır. Oysaki hayvanların insan dışı varlıklar (*nonhuman beings*) olarak geçmişinden bahsetmek ve bu geçmişi hayvanların ana aktör olduğu bir anlatıyla yeniden inşa etmek eleştirel hayvan çalışmalarının bütünlüklü bir şekilde gelişebilmesi için son derece önemlidir. Bu nedenle hayvan tarihi esas olarak eleştirel hayvan çalışmaları ile son derece güçlü bağları olan bir araştırma alanı olarak da değerlendirilmelidir. Bildirinin ikinci argümanı buradan hareketle ortaya çıkmıştır: tarih metodolojisi açısından kimi tarihçiler için problemleri görülen teorik yaklaşımların ve kavramsallaştırmaların tarih araştırmalarında kullanılmasının, hayvan tarihi söz konusu olduğunda son derece faydalı ve neredeyse kaçınılmaz olması. Bildiri, bu argümanı desteklemek üzere insan-hayvan ilişkisinin kavramsallaştırmasında biyopolitikanın nasıl bir rol oynayabileceği üzerinde duracaktır. Son olarak da insan-hayvan ilişkisinin tarihselleştirilmesi ve kavramsallaştırılmasının bir örneği olarak on dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başında Osmanlı İmparatorluğu'nda hayvan hırsızlığının engellenmesine dair hukuki düzenlemeler mercek altına alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hayvan tarihi, eleştirel hayvan çalışmaları, biyopolitika, geç dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda insan-hayvan ilişkileri

Antroposenden *Yokyere* Yolculuk: Deniz Gezgin'in *YerKuşAğı* Romanında Bir Var Olma Çabası Olarak (Yok)Oluş

Öğr. Gör. Dr. Merve Günday, Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Deniz Gezgin'in *YerKuşAğı* (2017) isimli kısa romanı kelimelerin imgelerden, aklın bedenden, simgeselin semiyotikten ya da insanın insan-olmayandan söylemsel düzlemde ayrıştırıldığı Antroposen Çağına karşılık olarak hiyerarşik kategorilerin kurgusallığını resmeden post-antroposentrik bir evrene kapılarını açar. İnsanın diğer tüm türlerden üstün tutulduğu Hümanist diskur tarafından tanınırlık verilmeyip sınırlandırılan ya da tahrip edilerek yok sayılan romandaki farklı özneler, onlarda yarıklar açan modernite öğretilerinden arınmak üzere tuza bulanırlar ve Antropos'un henüz ayak basmadığı bir yer olduğu ima edilen *yokyere* doğru yol alırlar. Hayatının neredeyse tamamını hasta yatağında, her biri avcı babası Asil Derbentçi'nin eseri olan içi doldurulmuş hayvanların bakışıyla örülü duvarlar ardında geçirmiş ve "akli durumu sarsıntılı" damgasıyla ölmeden evvel gözden çıkarılan küçük kız çocuğu Moy, petrole bulanmış yapış yapış siyah tüyleri ile gökyüzünden koparılan yaralı kuş Şuri, Birlik düşüncesine adeta tepki olarak karşımıza çıkan, hayvan-bitki kesişimindeki "her şeyden bir şey" Hagrın ve bir belirip bir kaybolan, havlayan geyik Cice, bu kimsenin bilmediği yere doğru birlikte çıktıkları yaşam-ölüm arasındaki yolculukta onlara atfedilen tüm kategorik tanımlamalardan sıyrılıp birbirlerine dönüşerek, insan-doğa iç içe geçmişliğine ve ilişkiselliğine vurgu yaparlar. İnsan-merkezci anlatı tarafınca farklı oldukları için öteki olarak kodlanan karakterler böylece onları pasifleştirip öteleyen söylemden var olma çabaları ile sökülürler ve yaşamdaki sınırsız olasılıkları görünür kılarlar. Karakterlerin *yokyerin* peşindeki bu sökülüşünü ve yeniden doğuş süreçlerini, doğa-insan sürekliliğinin ya da özneler arası birlikteliğin resmedilişı olarak tartışan çalışma, bu bağlamda, Rosi Braidotti'nin *algılanamaz-oluş* ve Stacy Alaimo'nun *bedenler arası geçişkenlik* gibi teorik kavramlarından yararlanır.

Anahtar Kelimeler: Deniz Gezgin, YerKuşAğı, bedenler arası geçişkenlik, algılanamaz-oluş, post- antroposentrizm, insan-doğa ilişkiselliği

Descartes'ın Sancısı: Acının ve Aklın Sınırlarında

Doç. Dr. Emre Koyuncu, Ankara Üniversitesi

Descartes'ın insan ile hayvan arasında yaptığı keskin ayırım ve bu ayırımı acı hissedebilmeyi insana özgü bir özellik olarak kaydetmesi Descartes'a hayvan çalışmaları literatüründe büyük ve haksız denemeyecek bir kötü şöhrete mal olmuştur. Bu sunumun amacı Descartes'ın bu ayırımı temellendirdiği metinlere yakından bakarak Descartes'ı gündelik deneyime bu denli ters bir iddiayı ileri sürmeye iten olası felsefi problem ya da problemleri açığa vurmaktır ve acı çekmekle ille akletmek arasında kurduğu bu ilişkiyi Batı felsefesi felsefe tarihi içinde konumlandırmaktır. Bu girişim, Descartes'ın hayvanları akıldan mahrum varlıklar olarak işaretlemekle kalmayıp onları acı deneyimi alanının da dışına atmasını, insan ile hayvan arasında salt usa dayalı niteliksel bir ayırım yapmanın zorluğunun bir itirafı olarak okumanın yolunu açabilir. Ancak bu aynı zamanda ahlaki edimlerin öznesi ya da muhatabı olma ehliyeti için duyumsarlığı (*sentience*) temel alan bir etiğin, asli kriter olarak akıl sahibi olmayı ileri süren etiklerle benzer zayıflıklarla malul olduğunu kabul etmeyi gerektirecektir.

Anahtar Kelimeler: Descartes, etik, akıl, acı, hayvanlık, insan-hayvan ayırımı

Türkiye’de Felsefe Açısından Antroposen Çalışmaları

Prof. Dr. Güncel Önkal, Maltepe Üniversitesi

İnsan, son yüzyıllarda karşı-tarih tezini yazmaktadır. Geleneksel tarih yazımının üzerinde uzlaşımına vardığı şekliyle bir kültür varlığı olan rasyonel-canlı-fail ve özne insan, şimdilerde ise doğa karşısında varoluşunun adaletsiz, eşitsiz, vahşi kapitalist, duyarsız ve hakikat ötesi boyutlarını sergilemektedir. Antroposen çalışmaları bu bağlamda insan faaliyetinin ve fail öznelliğinin eleştirisi ile sosyal bilimler alanına ve özellikle çevre felsefesi tartışmalarına dahil edilmektedir. Antroposen, insanın yıkıcı etkisinin ve kirli parmak izinin gezegenin hatta uzayın bile pek çok yerine ulaştığını tescilleyen jeolojik bir işarettir. Ancak günümüzde antroposen kavramı, tartışma alanından türetilen kapitalosen gibi yardımcı teorilerle birlikte, çevre felsefesinin temel eleştiri olanağı olarak karşımıza çıkıyor. Türkiye’de sosyal bilimler alanındaki çalışmalarda bu tartışmalı belirleme daha çok insanlığın geleceği bakımından ele alınmasıyla çevre felsefesi tartışmalarına katkı vermekten uzaklaştırılmakta, kavramın altında yatan eleştirel güç görmezden gelinmektedir. Türkiye’de felsefe çalışmalarının akademide kuruluşu, tartışma geleneği ve kuşaklararası aktarımı bakımından insan felsefesi ve deontolojik etik ağırlığında yaygınlık gösterdiğini kabul edersek; “kötücül insandan vazgeçmek isteyen” antroposen söyleminin kendisine neden yer bulamadığını anlayabiliriz. Benzer bir yer bulamama, itibarsızlaştırma “doğa felsefesi”nin metafizik söylemi yerine adeta uygulamalı felsefe- disiplinlerarası araştırma alanı olarak “çevre felsefesi”, “çevre etiği” başlıkları altında yapılan çalışmaların da kendisine yer bulamamasında yaşanmıştır. Oysa ki bu alanda sürdürülen tartışmaların hedefi, yarar ile etkinin, olan ile olması gerekenin karşı karşıya geldiği çağımızın baş sorunu iklim krizi, iklim adaletsizliği, doğanın aşırı metalaştırılması, çevrenin iktisadi-küresel sürdürülebilirliği/sürdürülemezliği tartışmaları ve buna bağlı etik temelli politikaların geliştirilmesidir. Dolayısıyla antroposen çalışmaları çerçevesinde gerçekleştirilebilecek kültürlerarası tartışmalar Türkiye’de felsefenin, çevre felsefesinin kuramsal ve uygulamalı bir alanda yaygınlaşmasını sağlayabilir; politika yapıcılara yol gösterebilir, birey-toplum-çevre ilişkisinin salt ekonomi temelinde kurulmasına karşın topraklarımızdan çıkan zengin felsefi kavramları/bağıntıları geri çağırarak, Batıcıl çevreciliğin kısırlığında Dünya literatürüne katkıda bulunabilir.

Anahtar sözcükler: Antroposen, çevre felsefesi, Türkiye’de felsefe, gelenek, kültürlerarasılık, kapitalosen.

Susuz Yazlar, Yazsız Sular: Türk Sanatında İklim Krizi

Doç. Dr. Zümre Gizem Yılmaz, Ankara Üniversitesi

Bu çalışmanın odak noktası Türkiye’deki iklim krizine dikkat çekmektir. Özellikle 1800’lü yıllardan itibaren Osmanlı Devleti’nde Dersaadet Su Şirketiyle başlayan suyun özelleştirilmesi hareketiyle suyun metalaşması ülkemizde şu an iklim krizi olarak anılan pek çok olayın tetikleyicisi olmuştur. Suyun özelleştirilmesi ve elektrik santralleriyle dağın öz suyundan mahrum bırakılması hem ekolojik hem sosyal pek çok sonucu beraberinde getirmiştir. Bu çalışmanın odağı susuz kalan dağlar, tarımı bırakan köylüler ve göçe zorlanan köylülerdir. Bu üç noktanın bileşeni ise maden ocakları olarak saptanmıştır. Manisa, Uşak, Çanakkale, Ordu ve Erzincan’daki maden ocaklarını inceleyen bu sunumda, aynı zamanda Necatî Cumali’nin hikâyesine dayanan ve Metin Erksan yönetmenliğinde çekilen *Susuz Yaz* (1963) filminden, *ARTE Şimdi Buradasınız* sergisinden Sibel Horada’nın “Hiç Var Olmamış Gibi” ve Evrim Kavcar’ın “Kuruyoruz” ve Burcu Perçin “Yeşili Doldurmak” isimli eserlerinden örnekler sunulacaktır. Sanatsal örneklerin yanı sıra şu anda yüz yüze kaldığımız güncel sorunlara da dikkat çekmeyi hedefleyen bu çalışmada Marmara Denizi’ndeki müsilaj sorunu, hidroelektrik santraline karşı yerel direnişler ve maden ocaklarından toprağa ve suya karışan kimyasallara dair istatistiksel veriler de sağlanacaktır.

Anahtar Sözcükler: İklim Krizi, Sanat, Maden Ocağı, Su

Çocuk Edebiyatında Geçiş Mekanları ve İnsan-Hayvan Karşıtlığı

Öğr. Gör. Dr. Yasemin Yılmaz Yüksek, İstanbul Teknik Üniversitesi

Ortaya çıktığı 1970'lerden bugüne edebiyat metinlerinin güncel ekolojik sorunlara nasıl cevap sunduğunu ve ekolojik yıkımı nasıl resmettiğini irdeleyen ekoeleştirel edebiyat teorisi insanın insan olmayanlarla, toprakla ve evrenle kurduğu ilişkiyi de yeniden sorguya açmıştır. Kültürel üretimlerin her alanında insanın çevresel unsurlarla birlikte var olduğu gerçeği üzerinden ilerleyen tartışmalar, söz konusu edebiyat olduğunda doğayı da bir metin olarak okuma imkânı sunar. Türk edebiyatında ekoeleştirel okumaların yaygınlaştığı bir dönemde çocuk edebiyatı üretimlerine de bu çerçeveden yaklaşmak artık özerk bir alan olarak kabul edilen çocuk edebiyatının estetik ve edebi özelliğini de ön plana çıkaracaktır. Çocuklara doğa sevgisi ve çevre bilinci aşılamanın çok ötesine geçen ekoeleştirel okumalar, metinlerde doğanın bir mekân ya da motif olmaktan çıkarılarak bir ara mekâna dönüştürüldüğü, insan ve insan olmayan ayrımının muğlaklaştığı okumalar yapmayı mümkün kılar. Erken dönem Ekoeleştiri, olumlu doğa anlatılarına, romantik dönem şiirine ve pastoral temsillere odaklanırken özellikle 21.yüzyıla gelindiğinde film, çizgi film, şarkı, heykel gibi kültürel üretimlerin ve mimarinin de incelemelere konu olduğu gözlemlenebilir. Bu eğilim çocuk edebiyatı eleştirisini, sadece metinsel özellik analizine indirgeyen kısıtlayıcı bir edebiyat eleştirisinin de ötesine taşımaktadır. Öyle ki insan ve insan olmayanın karşılaştığı geçiş mekânlarının kurgudaki temsillerinin incelenmesi orman ve köy gibi pastoral mekanları, ütopyik tasvirlerinin yanı sıra yabancılaşma ve kopuşun kaynağı olarak da betimler. Bu bağlamda çalışmada incelenecek *Herkesin Evine Döndüğü Gün* (2019) ve *Roko ile Konuşmalar* (2020) eserlerinde insan-hayvan ilişkisini belirli bir hiyerarşi üzerinden okuyan antropomorfist yaklaşım alaşağı edilmekte, evcil-vahşi karşıtlığı sorguya açılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Çocuk edebiyatı, mekân, antropomorfizm, hayvan, insan olmayan